

В Європі практика прикордонного співробітництва набула найбільшого розвитку як частина інтеграційних процесів. У пост-радянських країнах незавершеність процесів делімітації та демаркації спричинила невизначеність у напрямках і змісті прикордонних відносин, що уможливило актуалізацію територіальних претензій та конфліктів.

ДО КРАНІОЛОГІЇ ДАВНЬОРУСЬКИХ ПОХОВАНЬ У с. ГУЩИН

Юрій Долженко

молодший молодший науковий співробітник відділу
біоархеології Інституту археології НАН України
yuriy_dolzhenko@ukr.net

У даній роботі автором було досліджено 18 черепів (10 чоловічих та 8 жіночих) із курганних могильників с. Гущин: розкопки Д. Я. Самоквасова 1872 р. [Самоквасов 1878; Самоквасов 1908, с. 188–201]. Чоловічі поховання, за даними археологів належать дружинникам [Моця 2007] [Яснєвська 2010, с. 216–225]. Більша частина колекції зберігається за кордоном в Московському музеї антропології за шифрами: 2083; 20885-2095 та 2098 [Круц, Шепель, Сегеда, Потехина, Покас, Назарова, Литвинова, Рудич 1986]. Тільки чотири черепа (поховання 1 під шифром 6236 курган 5, поховання 2 (6268) з кургану 5 та поховання 1 (6237) курган 4) зберігаються у фондах Інституту археології НАН України з розкопок 1983 р. [Каталог Круц, с. 470–471]; [Моця 1993]. Датуються вони X–XII ст. [Моця 1993]; [Покас 1988, с. 118–127].

Черепи вимірювались за стандартною краніологічною методикою, де ознаки нумерувалися за Рудольфом Мартіном [Martin 1928, S. 688], [Алексєєв, Дебец 1964], а назомаллярний та зигмаксиллярні кути горизонтального профілювання обличчя вираховувалися за допомогою номограми Краніометрична точка лямбда визначалася за методом L. H. D. Vuxton та G. D. Morant [Vuxton L. H. D., Morant G. D. 1933. P. 19–47]. Стаття похованих визначалась за особливостями будови черепа, тазових кісток, залучався пост

краніальний скелет. Комплексно за ознаками на скелеті, черепі, черепних швах, зубах встановлювався вік.

Збереженість кісток мозкового відділу в більшості випадків добра. Лицева частина збереглася дещо гірше. Чоловіча серія за абсолютними розмірами характеризується помірно довжиною шириною та висотою черепної коробки. Складається з чотирьох доліхокранних, двох мезокранних та двох брахікранних черепів, в середньому, за черепним індексом (75,8), вона мезокранна, на межі з доліхокранією. На двох черепах не вдалося встановити черепний індекс у зв'язку з тим, що збереженість їх була незадовільною. За відносною висотою за першим висотно-поздовжнім показником вибірка складається з семи середньо високих (ортокранных) та двох високих (гіпсікранних) черепів, у середньому серія ортокранный. За другим висотно-поперечним індексом чоловіча вибірка складається з п'яти середніх (метріокранних) та двох високих (акрокранних) черепів (22,2%). Низьких категорій (тайпенокранних) не виявлено. В середньому, за другим висотно-поперечним індексом, серія метріокранна, що свідчить про помірно високі черепи в цій групі. Вушна висота в межах середніх розмірів, на межі з великими категоріями, а довжина основи черепа – помірна.

Обличчя мезогнатне, помірно широке та відносно низьке за абсолютними розмірами, сильно профільоване в горизонтальній площині як на верхньому так і на нижньому рівні. За верхньолицевим показником відноситься до категорії мезен. Орбіти помірної ширини і малої висоти, за показником середні (мезоконхні). Ніс виступаючий сильно, середньо широкий і середньо високий з високим переніссям. За показником мезоринія.

При класифікації чоловіків з Гущина за Т. І. Алексєєвою [Алексєєва 1973, с. 67], то ця серія потрапляє до мезодоліхокранного типу з середньо широким обличчям, де знаходяться поляни чернігівські, переяславські, київські.

За типологією В. Д. Дяченка [Дяченко 1986. С. 234–243], [Дяченко 1993. С. 151–166], чоловіча група має риси Понтійського (Неопонтійського) краніологічного типу.

У цілому, після канонічного та кластерного багатовимірного аналізу [Дерябин 2008], слід відмітити певну подібність давньо-

руського комплексу Гушин до таких могильників як Автуничі, Желні [Долженко, Прядко 2016, с. 3–22] та Галич [Рудич 1998, с. 119–124].

Література

1. *Алексеев В. П., Дебец Г. Ф.* Краниометрия. Методика антропологических исследований. М. : Наука, 1964. 127 с.
2. *Алексеева Т. И.* Этногенез восточных славян по данным антропологии / Алексеева Т. И. – М. : Издательство МГУ, 1973. 330 с.
3. *Дерябин В. Е.* Курс лекций по многомерной биометрии для антропологов. М. : МГУ, биологический факультет, 2008. 332 с.
4. *Долженко Ю. В., Прядко О. О.* Краниологія населення давньоруського міста Желні // Наукові записки з української історії: збірник наукових статей. Вип. 38. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 3–22.
5. *Дяченко В. Д.* Антропологический состав средневековых восточных славян // Проблемы эволюционной морфологии человека и его рас. М.: Наука, 1986. С. 234–243.
6. *Дяченко В. Д.* Антропологічний склад Києва і його околиці у середньовіччі (XI–XIII ст.) // Стародавній Київ. Археологічні дослідження 1984–1989. К.: Наукова думка, 1993. С. 151–166.
7. Каталог палеоантропологических коллекций ИА АН УССР / Круц С. И., Шепель Е. А., Сегада С. П., Потехина И. Д., Покас П. М., Назарова Т. А., Литвинова Л. В., Рудич Т. А. : В 2 т. К., 1986. Т. 1. 300 с.
8. *Моця О. П.* Населення Південно-Руських земель XI–XIII ст. (за матеріалами некрополів). К. : Наукова думка, 1993. 159 с.
9. *Моця О. П.* Південна «Руська Земля». К. : Корвін прес, 2007. 264 с.
10. *Моця О. П.* Погребальные памятники Южнорусских земель IX–XIII вв. К. : Наукова думка, 1990. 156 с.
11. *Рудич Т. О.* Антропологічний склад населення давнього Галича // Галич та Галицька земля. К. – Галич : Національний заповідник «Давній Галич», 1998. С. 119–124.
12. *Самоквасов Д. Я.* Новые археологические находки и исследования в городе Чернигове и его окрестностях // Черниговские губернские ведомости. 1878. № 35. Ч. неоф. С. 1–3.
13. *Самоквасов Д. Я.* Могилы русской земли. М. : Синодальная тип., 1908. С. 191–205.
14. *Яснговська Л. В.* Давньоруські старожитності Чернігівщини в дослідженнях відділу давньоруської та середньовічної археології ІА НАН України. Ч. 2010. С. 216–225.

15. Ясновська Л. В. Давньоруські старожитності Чернігівщини в історико-культурному просторі та науковому житті регіону. Автореферат дисертації... Чернігів, 2010. 23 с.
16. Brothwell D. R. Digging up Bones. London: 1972. 194 p.
17. Berry A. C., Berry R. J. Epigenetic Variation in the Human Cranium // J. Anat., 1967. V. 101. P. 361–379.
18. Buxton L. H. D., Morant G. D. Essential Craniological Technique // J. Roy. Anthropol. Inst. 1933. V. 63. P. 19–47.
19. Buikstra J., Ubelaker D. Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains // Arkansas Archeological Survey Research Series. No. 44. 1994. 206 p.
20. Martin R. Lehrbuch der Anthropologie. In systematischer Darstellung. Mit besonderer Berücksichtigung der anthropologischen Methoden für Studierende, Ärzte und Forschungsreisende. Zweite, vermehrte Auflage. Jena: Gustaf Fischer. Bd. II : Kraniologie, Osteologie Mit 281 Abbildungen im Text. 1928. 1062 S.
21. Vallois H. V. Laduree delavie chez l'homme fossile // L'Anthropologie. 1937. № 47. P. 499–532.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ: СТВОРЕННЯ АРХЕОПАРКУ (НА ПРИКЛАДІ м. ВИШГОРОД)

Алла Вітенко

бакалавр, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, allavitenko3@gmail.com

Відновлення археологічної пам'ятки сприяє поліпшенню комунікації між нею та відвідувачем, адже саме у цьому процесі реалізується проектування як в історичному, так і в соціокультурному планах, тому створення археопарку потрібне не лише для збереження археологічної спадщини, а й тому що за допомогою такого типу музеєфікації археологи можуть показати відвідувачам археологічний Вишгород – місце резиденції княгині Ольги, поховання святих Бориса і Гліба, колишній потужний гончарний центр, місто-супутник середньовічного Києва, колишній міцний оборонний центр. Тому розташування саме в цьому місті археопарка є актуальним.